

Silvo Kristan

Težave z definicijo pojma ŠPORT

Definicije strokovnih pojmov ali términov so v vsaki vedi in vsakem strokovnem jeziku *conditio sine qua non* (nujen, prvi pogoj), da dani pojem vsi razumemo enako. Če strokovnih pojmov ne razumemo vsi enako, je vsako razpravljanje o njih neplodno, nesmiselno. Sporazumevanje z nedefiniranim ali nenatančno definiranim pojmom je jalovo, ker vsak razpravljavec obravnava pojem razume po svoje. Zato je oblikovanje pravih in vsebinsko ustreznih definicij strokovnih pojmov ena izmed najpomembnejših nalog vsake vede (M. Uršič, O. Markič: Osnove logike, Filozofska fakulteta, 1997, str. 38).

Foto Mateja Videmšek

From the terminology workshop: problems with the definition of sport

Definitions of technical terms are a *conditio sine qua non* (a necessary, first condition) in every science and in every technical language for a given term to be understood in the same way by everyone. If we do not all understand technical terms equally, any discussion about them is fruitless, pointless. It is futile to communicate using undefined or imprecisely defined concepts, because each discussant understands the concept in their own way. Therefore, the formulation of correct and contextually appropriate definitions of technical terms is one of the most important tasks of any science (M. Uršič, O. Markič: Osnove logike [The Basics of Logic], Faculty of Arts, 1997, p. 38).

Izraz *definicija* je iz latinščine (lat. *definitio*, omejitev, vsebinska določitev pojma) prevzeta beseda, ki se je uveljavila v slovenskem književnem jeziku. Izraza *definicija* in *definirati* (slov. opredelitev, opredeliti) pomenita "podati natančen opis vsebine kakega pojma z navedbo njegovih bistvenih znakov" (SSKJ). Slovenisti zagovarjajo rabo domače sopomenke *opredelitev*. Ker je v strokovnih zapisih v večinski rabi izraz *definicija*, ga bom uporabljal tudi v tem zapisu. Tudi slovenski pravopis ga ne 'preganja'. Uporabil bom še nekatere tuje izraze, ki so uveljavljeni v logičnem strokovnem jeziku. Nisem namreč pristojen, da podomačujem strokovne izraze, ki jih je sprejela neka veda, ki ni moja matična. S strokovnega zornega kota *definicije* proučujejo logika in področne vede, ki se ukvarjajo s svojim strokovnim izrazjem. Žal podiplomski študij športoslovja v preteklosti ni imel te lekcije, čeprav je nenadomestljiva za oblikovanje strokovnega izrazja. Kako je na podiplomskem študiju danes, ne vem.

Z natančnim opisom ali definiranjem pojma šport imajo športoslovci že od nekdaj težave. Tudi sodobniki. Če pojma šport ne znamo natančno definirati, tudi ne vemo, kaj pomeni pojem športoslovje (angl. sportology). Ali ni nenavadno, da ne vemo natančno, kaj je predmet naše vede? Nekateri celo menijo, da pojma šport ni mogoče definirati. To seveda ni res! Vsak pojem je mogoče definirati, res pa je, da vse definicije niso enako neoporečne. Nekatere pojme je lažje natančno definirati, druge težko. Zato so nekatere definicije lahko dobre (v skladu s teorijo oblikovanja definicij), druge pa pomanjkljive, ker ne "podajajo natančnega opisa vsebine obravnavanega pojma" in "ne navajajo njegovih bistvenih znakov". In takšna je 'definicija', ki je predmet tega zapisa.

Težave pri definiranju pojma šport izvirajo iz neenovitosti (večrazsežnosti, različne namenskosti) tega svetovnega kulturnega pojava. Pisci definicij, ki jih najdemo v različnih strokovnih virih, so pojem šport največkrat pojasnjevali bolj ali manj s svojega strokovnega zornega kota. Drugače je pojem šport opredelil predstavnik selekcijskega tekmovalnega športa in drugače poznavalec ali privrženec rekreativnega športa ... in zdi se, da oba brez ustreznega znanja logike, ki velja za "analitično in formativno znanost racionalnega jezika" (M. Uršič, O. Markič: Osnove logike, str. 29). Logika namreč uči, kako mora biti sestavljena definicija kakega pojma. Zaradi različnih

pogledov na šport in logičnega primanjkljaja najdemo v strokovnem slovstvu več kot petdeset 'definicij', ki bi jim z logičnega in strokovnega (športoslovnega) zornega kota težko priznali neoporečnost oziroma objektivno veljavnost.

Pred kratkim sem odkril – nomina sunt odiosa – šolski primer pomanjkljive definicije pojma šport, ki jo je vredno, kot didaktični primer, bolj natančno razčleniti. Nekdo je domnevno definicijo pojma šport zapisal takole: "Šport je *oblika* telesne dejavnosti." To je seveda res, vendar iz navedka še vedno ne zvemo za *kakšno obliko* telesne dejavnosti gre oziroma po čem se ta *oblika* telesne dejavnosti razlikuje od drugih *oblik* prav tako telesne dejavnosti. Lahko bi pisec namesto izraza *oblika* uporabili besedo *vrsta*, kar bi se bralo kot "šport je *vrsta* telesne dejavnosti", vendar se s tem bistvo sporočila sploh ne bi spremenilo. Obe domnevni definiciji pojma šport sta **vsebinsko** in **strukturno** (formalnologično) pomanjkljivi, zato ju sploh ni mogoče priznati za definiciji tega pojma.

Z **vsebinskega zornega kota** je obema različicama mogoče zameriti, da ne "podajata natančnega opisa vsebine obravnavanega pojma" (SSKJ). V ospredje postavljata telesno dejavnost, zamolčita pa miselno oziroma razumsko razsežnost. Kot da košarkar, odbojkar, smučar, telovadec in drugi športniki ne pri vadbi ne na tekmi nič ne mislijo. Že pred več kot pol stoletja so naši učitelji poudarjali, da je šport telesno gibanje z bio-psiho-socialnimi razsežnostmi in učinki. S tem so vsebinsko – a še vedno ne dovolj natančno – dopolnili bistvo pojma šport. Toda ob tej priložnosti nas zanimajo predvsem **strukturne** (formalnologične) sestavine neoporečnih definicij, ki pa hkrati prav tako zadevajo tudi vsebinsko plat. Pri tem seveda ne gre brez logike.

Pod drobnogled vzemimo domnevno definicijo pojma šport, kot jo je zapisal anonimni športni strokovnjak: "Šport je *oblika* telesne dejavnosti". Z logičnega zornega kota je besedna zveza *telesna dejavnost* rodni pojem (genus proximum), izraz šport (ki nastane z delitvijo rodne pojma) pa je delni, podrejeni pojem (species, vrsta). *Telesnih dejavnosti* je več vrst (vrtnarjenje, gobarjenje, košenja trave, balet, družabni ples ...), le ena od njih je šport. Med pojmom *telesna dejavnost* in šport (med nadrejenim in podrejenim pojmom) ni enačaja, zato je pisec domnevne definicije pravilno dodal izraz *oblika/vrsta* (šport je *oblika/vrsta* telesne dejavnosti) ter se s tem nekoliko

približal definiciji, kot jih uči logika. Še vedno pa obe domnevni definiciji nista neoporečni. Ne v enem ne v drugem primeru ni "natječnega opisa vsebine pojma šport z navedbo njegovih bistvenih znakov", kot izraz *definicija* pojasni SSKJ (da drugih, bolj pristojnih strokovnih virov sploh ne navajam). Besedna zveza *vrsta telesne dejavnosti* namreč še nič natančnega ne pove o pojmu šport – ne navaja namreč njegovih bistvenih znakov, ki so drugačni od drugih vrst *telesnih dejavnosti* (na primer od gobarjenja, košenja itn.). S prirejeno enačbo je bistvo zadeve lažje razumeti.

Bistvene sestavine neoporečne definicije (kot to uči logika) si je mogoče predstavljati v obliki naslednje enačbe:

definiendum = definiens (genus proximum + differentia specifica)

Definiendum (um) je pojem, ki ga je treba definirati, opredeliti, pojasniti; definiens je besedna zveza, s katero pojasnimo definiendum (pojem, ki ga je treba definirati). Definiens je sestavljen iz dveh členov: iz rodne pojma (genus proximum) in differentie specifice (bistvene razlike), ki definiendum deli od rodne pojma.

Če zapisano enačbo poenostavimo (skrajšamo), dobimo:

definiendum = genus proximum + differentia specifica.

Znak enačaj (=) sporoča, da naj bosta leva in desna stran vsebinsko enaki (definiendum = definiens). Ne sicer v matematičnem smislu, ampak v vsebinskem. Upoštevati je treba še tako imenovani fundamentum divisionis – temelj delitve ali kriterij, na podlagi katerega delimo rodni pojem, da dobimo delne, podrejene pojme (species, vrste), ki se med seboj bistveno razlikujejo (differentia specifica). Glede na izbrani *fundamentum divisionis* (temelj delitve) ima lahko isti pojem več definicij.

Zapišimo še enkrat poenostavljeni obrazec za oblikovanje definicij in ga primerjajmo z najdeno 'definicijo', ki po učenju logike sploh ni definicija:

definiendum = genus proximum + differentia specifica

šport = telesna dejavnost + ??????????

Besedna zveza "šport je vrsta telesne dejavnosti" po logičnih merilih ne more biti definicija, ker pojmom šport in *telesna dejavnost* ni mogoče priznati vsebinske ena-

kosti, kar sporoča enačaj v zapisani enačbi. Tudi izraza 'vrsta' oz. 'oblika' zadrege ne rešujeta, ker ne pojasnita za **kakšno** 'vrsto/obliko' gibanja gre pri pojmu šport. Manjka namreč tretji člen navedene logične 'enačbe' (označen z ?????) – manjka differentia specifica oziroma opis bistvene razlike, ki pojem šport loči od rodnega pojma *telesna dejavnost* in hkrati od drugih oblik/vrst iste rodne pojma. Treba je torej 'pogrunta-ti' kaj je differentia specifica (bistveni znak), ki loči telesno dejavnost z imenom šport od drugih oblik/vrst telesne dejavnosti. Mi-sleci na plan!

Nekateri trdijo, da je bistveni znak (diffe-rentia specifica) pojma šport **tekmovalje**, toda to ne more biti res, ker lahko športa-mo na tekmovalni način ali 'kar tako', brez merjenja ali primerjanja storilnosti z ne-kom. Ne nazadnje, **tekmujejo** tudi baristi (mešalci pijač), pevci, pevski zbori, filatelisti, kosci, traktoristi, gasilci in drugi, pa teh de-javnosti ne štejemo za šport. In karieristi vseh vrst **tekmujejo** med seboj, čeprav dejavnost, v kateri tekmujejo, ni šport.

Za pokušino (in glodanje) ponujam splošno definicijo pojma šport, ki za silo ude-janja načela logike. Za *fundamentum divi-sionis* (temelj delitve ali kriterij, na podlagi katerega delimo rodni pojem na vrste, spe-cies) je izbrana lastnost 'namen'. Omenje-ni kriterij delitve (*fundamentum divisionis*) rodnega pojma šport je 'ustvaril' pojavne oblike športa, ki dejansko obstajajo in se bi-stveno razlikujejo od *gibanja* na sploh in od drugih *vrst telesnih dejavnosti* ter tako izpol-nil manjkajoči člen gornje logične 'enačbe' z oznako *differentia specifica* (označen z ???). Takole glasi poskus definiranja pojma šport na podlagi znaka 'namen': Šport (de-finiendum) **je svetovni gibalnokulturni pojav (rodni pojem), ki ga glede na na-men (fundamentum divisionis) delimo na športno vzgojo, selekcijski tekmovalni šport, rekreativni šport, terapevtski in rahabilitacijski ter invalidski šport*** (*differentia specifica*). Takšna oblika defi-nicije (z naštevanjem svojih delnih oziro-ma podrejenih pojmov) je dopustna, če poznamo definicije za vse navedene po-drejene pojme (športna vzgoja, selekcijski

tekmovalni šport, rekreativni šport in tako naprej). Teh ni težko oblikovati, ker so zna-ne, vendar je to že druga tema. Za zdaj se išče differentia specifica, ki bo pojem šport vsaj po bistvenih lastnostih nedvoumno razlikovalno odmaknila od rodnega pojma *telesna dejavnost* in hkrati od drugih *vrst/oblik telesne dejavnosti*. Športoslovci, *hick Rhodus, hick salta!* In ne pozabimo: **obli-kovanje pravih definicij je ena izmed**

najpomembnejših nalog vsake vede (M. Uršič, O. Markič: *Osnove logike, Filozofska fakulteta*, 1997, str. 38). Veda, ki ne zmore ali ne zna ustrezno opredeliti svojih temeljnih pojmov, je še vedno v adolescenci.

dr. Silvo Kristan, upokojeni profesor
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
silvo.kristan@guest.arnes.si

*Pojem *invalidski šport* zavedno vnaša zmedo v omenjeno definicijo, ker tudi tega lahko deli-mo na vse omenjene pojavne oblike (športna vzgoja, športna rekreacija, selekcijski tekmovalni šport, terapevtski in rahabilitacijski šport), ven-dar se zdi smiselno, da iz praktičnih razlogov (poseben pomen, organizacija, financiranje) še naprej 'kvari' klasifikacijo in opozarja na svoj obstoj.